



Sygn. akt II CSKP 792/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Kowalski (przewodniczący)

SSN Tomasz Szanciło

SSN Jacek Widło (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa K. T. i C. T.
przeciwko Bankowi [...] spółce akcyjnej w W.
o stwierdzenie nieważności umowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 19 maja 2022 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 6 marca 2020 r., sygn. akt I ACa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 20 czerwca 2018 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo K. T. oraz C. T. przeciwko stronie pozwanej Bankowi [...] S.A. w W. o stwierdzenie nieważności umowy kredytu hipotecznego nr [...] zawartej w dniu 15 czerwca

2005 r. (pkt I), zasądził od powodów na rzecz strony pozwanej solidarnie 10.817 zł kosztów procesu (pkt II).

Sąd pierwszej instancji ustalił, że w dniu 20 maja 2005 r. powodowie złożyli w Banku [...] S.A. wniosek kredytowy, w którym zawniioskowali o udzielenie im kredytu we franku szwajcarskim w wysokości stanowiącej równowartość 520.000 zł, według kursu z dnia złożenia wniosku, tj. 197.448,36 CHF, na zakup i wykończenie nieruchomości położonej w S. - działki gruntu [...], zabudowanej domem mieszkalnym wolnostojącym. Powodowie wskazali, iż cena zakupu nieruchomości wynosi 472.000 zł, koszt remontu - 48.000 zł oraz koszt transakcji - 20.000 zł. Powód C. T. złożył również w Banku [...] S.A. jako załącznik do wniosku o kredyt, oświadczenie o zarobkach, w którym wskazał, iż w 2005 roku jego wynagrodzenie z trzech miesięcy wynosiło 73.102 zł, a za 2004 rok - 238.662,24 zł.

W dniu 15 czerwca 2005 r. pomiędzy Bankiem [...] Spółką Akcyjną w K. a C. T. i K. T. została zawarta umowa kredytu hipotecznego nr [...]. Zgodnie z tą umową bank udzielił kredytobiorcom na warunkach określonych w umowie oraz Regulaminie kredytowania osób fizycznych w Banku [...] S.A. kredytu w wysokości 197.448,36 CHF, a kredytobiorcy zobowiązali się do wykorzystania i zwrotu kredytu wraz z odsetkami zgodnie z warunkami umowy. Bank udzielił kredytobiorcom powyższego kredytu na okres od dnia 15 czerwca 2005 r. do dnia 5 czerwca 2030 r. i ostateczny termin spłaty kredytu przypadał na dzień 5 czerwca 2030 r. Kredyt przeznaczony był na: refinansowanie poniesionych kosztów zakupu i wykończenie domu mieszkalnego, położonego w miejscowości S., gmina K., działka [...]. Spłata rat odsetkowych lub kapitałowo-odsetkowych przypadała na każdy piąty dzień miesiąca. W umowie przewidziano, iż w dniu jej sporządzenia oprocentowanie kredytu wynosi 2,8767% w stosunku rocznym, oprocentowanie w całym okresie kredytowania stanowi sumę stawki LIBOR dla terminów 6-miesięcznych i marży w wysokości 2,10%, która będzie stała w całym okresie kredytowania, o zmianach oprocentowania bank będzie zawiadamiał kredytobiorców pisemnie w terminie 14 dni roboczych, wskazując datę, od której zmiana ta obowiązuje, zawiadomienie stanowi integralną część umowy kredytu, a zmiana wysokości stopy procentowej nie stanowi zmiany warunków umowy. Strony ustaliły, iż oprocentowanie kredytu ulega zmianie w zależności do zmiany stopy LIBOR. W umowie ustalono,

iż na wniosek kredytobiorców możliwa jest zmiana rodzaju oprocentowania, ze stopy zmiennej na stopę stałą, co wymaga zawarcia aneksu do umowy kredytu. Strony umowy postanowiły, iż kredyt lub transza kredytu zostaną wypłacone na podstawie wniosku kredytobiorców o wypłatę kredytu złożonego najpóźniej na jeden dzień przed planowaną wypłatą. Zabezpieczenie spłaty udzielonego kredytu stanowiła wpisana na pierwszym miejscu hipoteka zwykła w wysokości 197.448,36 CHF z tytułu udzielonego kredytu i hipoteka kaucyjna do wysokości kwoty 115.700 CHF z tytułu odsetek umownych i kosztów udzielonego kredytu, ustanowiona na rzecz banku na finansowanej nieruchomości położonej w miejscowości S., gmina K., działka [...]. Kredytobiorcy zobowiązali się dokonać spłaty rat kredytu i odsetek w terminach oraz wysokościach określonych w harmonogramie spłat, stanowiącym integralną część umowy. Strony umowy ustaliły, że spłata kredytu nastąpi w złotych zgodnie z zasadami określonymi w załączniku nr 7 do umowy kredytu. Strony postanowiły, iż jeżeli w okresie spłaty kredytu nastąpi istotna zmiana kursu waluty kredytu, co będzie - w ocenie banku - skutkowało poważnym zagrożeniem spłaty kredytu - bank będzie uprawniony do wystąpienia do kredytobiorców z wnioskiem o dokonanie przewalutowania kredytu na inną walutę, zgodnie z aktualnie obowiązującą ofertą walut w banku lub ustanowienia dodatkowego zabezpieczenia spłaty kredytu, a zmiany te będą wymagały zawarcia aneksu do umowy kredytu oraz zmiany treści wpisu hipoteki. Kredytobiorcy oświadczyli pisemnie, że zapoznali się ze wszystkimi warunkami umowy, postanowieniami regulaminu kredytowania osób fizycznych w Banku [...] S.A. oraz wyciągiem z aktualnie obowiązującej taryfy opłat i prowizji Banku [...] S.A. dla klientów indywidualnych i wyrażają na nie zgodę. Strony umowy oświadczyły, iż integralną część powyższej umowy stanowią: wniosek o wypłatę kredytu - załącznik nr 1, harmonogram wypłaty kredytu oraz warunki wypłaty - załącznik nr 2 oraz postanowienia dotyczące kredytów walutowych - załącznik nr 7.

W załączniku nr 7 do umowy kredytu hipotecznego nr [...] kredytobiorcy oświadczyli, że w związku z zaciągnięciem kredytu walutowego jest im znane oraz wyjaśnione przez bank ryzyko zmiany kursu waluty, w której zaciągnęli zobowiązanie kredytowe i są świadomi ponoszenia przez siebie tego ryzyka.

Kredytobiorcy oświadczyli również, iż przyjmują do wiadomości, że prowizja

bankowa od kredytu walutowego naliczana jest i pobierana w walucie udzielonego kredytu, kwota kredytu lub transzy kredytu wypłacana jest w złotych po przeliczeniu według kursu kupna waluty kredytu obowiązującego w banku w dniu wypłaty kwoty kredytu lub transzy kredytu, zgodnie z tabelą kursów walut Banku [...] S.A. ogłaszaną w siedzibie banku z zastosowaniem zasad ustalania kursów walut obowiązujących w banku, a kwota spłaty podlega przeliczeniu na złote po kursie sprzedaży waluty kredytu obowiązującym w banku w dniu dokonywania spłaty, zgodnie z tabelą kursów walut Banku [...] S.A. ogłaszaną w siedzibie banku z zastosowaniem zasad ustalania kursów walut obowiązujących w banku. Kredytobiorcy wyrazili też zgodę na wystawienie bankowego tytułu egzekucyjnego w PLN oraz na to, że do przeliczenia kwoty waluty należy stosować kurs średni NBP waluty kredytu obowiązujący w dniu wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego.

W dniu 17 czerwca 2005 r. powodowie podpisali wniosek o wypłatę środków powyższego kredytu w następujący sposób: kwotę 452.000 zł na rachunek bankowy A. R. i 6.471,98 zł na rachunek bankowy C. T..

Powodowie podpisali harmonogram wypłaty kredytu, zgodnie z którym przyznano transze kredytu w wysokości 171.628 CHF, która miała zostać uruchomiona w czerwcu 2005 roku, oraz 25.820,36 zł, która miała zostać uruchomiona po przedłożeniu przez powodów przeniesienia pozwolenia na budowę. Strony ustaliły, iż wypłata środków na zakup nieruchomości w kwocie 452.000 zł zostanie dokonana na rachunek zbywcy nieruchomości, a pozostała część po przedłożeniu przeniesienia pozwolenia na budowę.

W dniu 17 kwietnia 2018 r. powodowie sporządzili skierowane do strony pozwanej oświadczenie o potrąceniu, które zostało doręczone stronie pozwanej w dniu 17 kwietnia 2018 r., gdzie wskazali, iż przysługuje im wierzytelność z tytułu nienależnie spełnionego świadczenia tytułem spłat kredytu i innych opłat wobec nieważności umowy kredytu nr [...] z dnia 15 czerwca 2005 r. w wysokości 437.350,90 zł, zaś Bankowi [...] S.A. przysługuje względem powodów wierzytelność z tytułu nienależnie spełnionego świadczenia tytułem wypłaty kredytu na podstawie nieważnej umowy nr [...] z dnia 15 czerwca 2005 r. w wysokości 498.758,27 zł i w

związku z tym powodowie potrącają przysługującą im wierzytelność z wierzytelnością przysługującą stronie pozwanej.

Strona pozwana wystawiła w dniu 30 czerwca 2017 r. na wniosek powodów zaświadczenie, w którym wskazała, iż powodom został udzielony kredyt w wysokości 197.448,36 CHF, którego wypłata nastąpiła w złotych, przedstawiając szczegółowe rozliczenie umowy za okres od 2005 do 2017 roku.

W dniu 19 czerwca 2018 r. powodowie sporządzili skierowane do strony pozwanej oświadczenie o potrąceniu, które zostało doręczone stronie pozwanej, gdzie wskazali, iż przysługuje im wierzytelność z tytułu nienależnie spełnionego świadczenia tytułem spłat kredytu i innych opłat wobec nieważności umowy kredytu nr [...] z dnia 15 czerwca 2005 r. w wysokości 6.073,15 zł, zaś Bankowi [...] S.A. przysługuje względem powodów wierzytelność z tytułu nienależnie spełnionego świadczenia tytułem wypłaty kredytu na podstawie nieważnej umowy nr [...] z dnia 15 czerwca 2005 r. w wysokości 61.407,37 zł i w związku z tym powodowie potrącają przysługującą im wierzytelność z wierzytelnością przysługującą stronie pozwanej.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał powództwo za niezasadne.

Zdaniem Sądu Okręgowego, powodowie nie mają interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieważności umowy. Spór zainicjowany pozwem o ustalenie nie zakończyłby się definitywnie, nawet w przypadku wydania wyroku uwzględniającego powództwo, bowiem nadal pozostawałaby sporna kwota wzajemnych roszczeń stron, co wynika już chociażby z samego faktu dwukrotnego składania przez powodów oświadczeń o potrąceniu, a zatem potencjalnie każda ze stron procesu mogłaby wytoczyć powództwo o zapłatę i w tych procesach powodowie mieliby możliwość podnoszenia twierdzeń o nieważności umowy kredytu.

Sąd Okręgowy wskazał jednak, że nawet gdyby uznać, że powodowie posiadają interes prawny w ustaleniu stwierdzenia nieważności umowy, to i tak powództwo nie podlegało uwzględnieniu.

Sąd pierwszej instancji nie podzielił argumentów powodów co do tego,

że umowa kredytu jest nieważna, bowiem nie wskazano w niej kwoty i waluty kredytu, a zatem nie są w niej zawarte elementy przedmiotowo istotne umowy kredytu w rozumieniu art. 69 ust. 1 prawa bankowego. Zdaniem Sądu Okręgowego, wbrew twierdzeniom powodów, w umowie strony określiły tak sumę, jak i walutę, kredytu, wskazując, iż jest to 197.448,36 franków szwajcarskich (§ 2 ust. 1 umowy). W umowie precyzyjnie określono także sposób naliczania odsetek, a mianowicie, iż w dniu sporządzenia umowy oprocentowanie kredytu wynosi 2,8767% w stosunku rocznym, zaś oprocentowanie w całym okresie kredytowania stanowi sumę stawki LIBOR dla terminów 6-miesięcznych i marży w wysokości 2,10%, która będzie stała w całym okresie kredytowania.

Sąd Okręgowy wskazał, że choć powodowie zaprzeczyli, aby kwota i waluta kredytu była określona w CHF (frank szwajcarski), skoro wypłacono im środki pieniężne w walucie PLN (złoty), to jednak treść umowy jasno wskazywała, że przedmiotem umowy był kredyt walutowy denominowany w walucie franka szwajcarskiego.

Sąd Okręgowy podkreślił, że wypłata kredytu w złotych i następnie spłata zobowiązania w tej walucie nie zmieniają faktu, że walutą kredytu był frank szwajcarski. Sam fakt, że umowa o kredyt denominowany nie była do czasu wejścia w życie ustawy z 29 lipca 2011 o zmianie ustawy - Prawo bankowe i niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r., nr 165, poz. 984) umową nazwaną w przepisach regulujących zobowiązania umowne i w prawie bankowym, nie oznacza jej sprzeczności z prawem. Na takie ukształtowanie stosunku prawnego, w którym kwotą kredytu będzie inna waluta niż waluta, w której świadczenie jest wypłacane i następnie będzie spłacane, pozwala zasada swobody umów (art. 353¹ k.c.). Nie nastąpiło przy tym, zdaniem Sądu Okręgowego, naruszenie zasady walutowości wyrażonej w art. 358 k.c.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że powodowie nie wykazali także, aby treść lub cel zawartej umowy o kredyt denominowany sprzeciwiała się zasadom współżycia społecznego. Wobec powyższego Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do uznania zawartej umowy za nieważną w rozumieniu art. 58 § 1 i 2 k.c.

Nie znalazł także podstaw do stwierdzenia nieważności umowy w świetle

zarzutów dotyczących abuzywności części postanowień umownych zawartych w umowie kredytu. Uznanie klauzul umownych za abuzywne, zdaniem Sądu pierwszej instancji prowadzi do przyjęcia, że postanowienia te są bezskuteczne w stosunku do stron umowy, a nie nieważne.

Apelację od wyroku pierwszej instancji złożyli powodowie. Została ona oddalona zaskarżonym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 6 marca 2020 r., I ACa [...].

Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, nietrafnie Sąd Okręgowy przyjął, że powodowie nie posiadają interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o stwierdzenie nieważności umowy kredytu. Interes prawny jest przesłanką merytoryczną powództwa o ustalenie (art. 189 k.p.c.). Interes z reguły nie zachodzi, gdy osoba zainteresowana może uzyskać ochronę swych praw w procesie o zasądzenie świadczenia. Nie oznacza to jednak, zdaniem Sądu odwoławczego, że w każdym przypadku, w którym powodowi przysługuje roszczenie o świadczenie, wykluczone jest przyjęcie, że ma on interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie w oparciu o art. 189 k.p.c. By wystąpić ze skutecznym powództwem o ustalenie w trybie art. 189 k.p.c. powód musi wykazać, że zagrożona jest sfera jego interesu prawnego. Ma to miejsce wówczas, gdy obiektywnie rzecz ujmując powstała niepewność co do stanu prawnego lub prawa. Interes prawny w ustaleniu stosunku prawnego lub prawa może także istnieć mimo możliwości dochodzenia świadczenia, jeżeli ze spornego stosunku prawnego wynikają jeszcze dalsze skutki, których dochodzenie w drodze powództwa o świadczenie nie jest możliwe lub nie jest na razie aktualne. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, okoliczności niniejszej sprawy, tj. istnienie sporu co do tego, czy powodowie winni w dalszym ciągu spłacać raty zaciągniętego kredytu, uzasadniały przyjęcie, że mają oni interes prawny w żądaniu przeprowadzenia merytorycznej oceny ich żądania o stwierdzenie nieważności umowy, z której ów obowiązek spłaty kredytu miał wynikać.

Sąd Apelacyjny, odnosząc się do żądania powodów o stwierdzenie nieważności umowy kredytu, stwierdził, że powodowie opierali je na dwóch

kluczowych zarzutach. Pierwszy to brak oznaczenia kwoty i waluty kredytu, a więc brak elementów przedmiotowo istotnych (*essentialia negotii*) umowy kredytu, a drugi to abuzywność części postanowień umownych, tj. dotyczących klauzul waloryzacyjnych, a de facto mechanizmu przeliczania, według którego ustalana była wysokość zobowiązania powodów (kapitału wypłaconego i pozostałego do spłaty, a dalej i rat kredytu).

W ocenie sądu odwoławczego oba zarzuty były niezasadne. Co do braku oznaczenia przez bank świadczenia, będącego przedmiotem umowy kredytu, zauważono, iż Sąd Okręgowy, uznając go za bezzasadny, wskazał, że w umowie określono zarówno kwotę, jak i walutę kredytu, mianowicie była to kwota 197.448,36 franków szwajcarskich. Stanowisko Sądu Okręgowego było, zdaniem Sądu odwoławczego, trafne. Analiza treści umowy i całokształt zebranego w sprawie materiału dowodowego wskazuje, że powodowie zawarli z bankiem umowę kredytu denominowanego w walucie obcej, tj. we franku szwajcarskim (CHF). Zdaniem Sądu Apelacyjnego zasadnie Sąd Okręgowy przyjął, że kredytu udzielono w walucie obcej (CHF), a nie w walucie polskiej (PLN). Umowa kredytu denominowanego mieści się w ogólnej konstrukcji umowy kredytu bankowego, o której mowa w art. 69 ust. 1 prawa bankowego, zawierając niezbędne elementy konstrukcyjne tej umowy. Nie jest ona odrębnym typem umowy bankowej, lecz stanowi wariant umowy, o której mowa w ww. przepisie, i na który mogą umówić się strony (art. 353¹ k.c.). Związana jest ona jedynie ze szczególnym sposobem określenia zadłużenia kredytobiorcy wobec banku w chwili wydania i zwrotu sumy kredytowej (jej rat). Zachowane zostają w niej natomiast istotne postanowienia umowy kredytowej przewidziane w art. 69 prawa bankowego. Niewątpliwie do elementów przedmiotowo istotnych umowy kredytowej należy określenie kwoty i waluty kredytu.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego dopuszczalne jest, że strony umowy kredytowej mogą określić zobowiązanie kredytobiorcy w walucie obcej (CHF) i jednocześnie określić, że jej wykonanie nastąpi w walucie polskiej (art. 353¹ k.c.).

Analiza ustalonego w sprawie stanu faktycznego prowadziła, zdaniem Sądu Apelacyjnego, do wniosku, że wolą powodów i pozwanego banku było zawarcie

kredytu walutowego denominowanego we frankach szwajcarskich.

Zdaniem sądu odwoławczego nie było także podstaw do tego, by ustalić nieważność całej umowy kredytowej z powodu abuzywności części jej postanowień, tj. dotyczących klauzul waloryzacyjnych - przeliczeniowych. Nie ulegało, zdaniem Sądu Apelacyjnego, wątpliwości że postanowienia zawarte w ustępie 2 pkt 2 i 4 (oraz w punkcie 3, w zakresie w jakim stanowi następstwo punktu 2) załącznika nr 7 do umowy, według których dokonywano odpowiednio obliczeń kwoty kredytu i rat z odniesieniem do waluty CHF, ale bez ścisłego sprecyzowania warunków ustalenia kursu waluty, według którego następować miała denominacja kredytu, kwalifikować należało jako niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ k.c., skoro wysokość kredytu i rat kredytu była ustalana przez bank według reguł nieznanych kredytobiorcy (nawet jeżeli bank postępował w tym przypadku według ścisłych, znanych mu procedur). Biorąc pod uwagę fakt, że w przypadku kredytu denominowanego (czy indeksowanego) w walucie obcej oprócz odsetek kredytobiorca ponosi koszty zmian kursowych i kursów walut przyjętych w danym banku (*spread* walutowy), winien on już w chwili zawierania umowy znać mechanizm ustalania tych kosztów, by mieć świadomość konsekwencji ekonomicznych tych postanowień. Nie ulega wątpliwości, że bank nie ma także samodzielności w podejmowaniu decyzji o zmianie wysokości oprocentowania. Jego modyfikacje następują na skutek zmiany przyjętych wskaźników (inflacji czy walutowych właśnie), które mają charakter obiektywny w stosunku do stron. Jednakże przesłanki zmiany oprocentowania również muszą być ściśle sprecyzowane, a umowa nie określała kryteriów, jakimi kierował się bank przy ustalaniu kursu CHF, co uniemożliwiało powodowi dokonanie weryfikacji wysokości tego kursu, a w konsekwencji i wynagrodzenia banku w zamian za oddanie powodowi do dyspozycji określonej sumy środków pieniężnych. Takie zaś postanowienie umowne, zdaniem Sądu odwoławczego, wypełnia przesłankę, o której mowa w art. 385³ pkt 20 k.c., dającą kontrahentowi konsumenta uprawnienie do określenia lub podwyższenia ceny lub wynagrodzenia po zawarciu umowy, a więc należy je uznać za niedozwolone. Niewątpliwie bowiem zastrzeżenie w umowie możliwości jednostronnego określania należnego bankowi wynagrodzenia i wysokości kredytu według tabel kursowych banku stanowi

o rażącym naruszeniu interesów powodów jako konsumentów. Nieuczciwość klauzuli nie wyraża się w tym, że konkretny kurs był zawyżony w stosunku do rynkowego, ale w tym, że został narzucony przez bank, który faktycznie samodzielnie decydował o wysokości zadłużenia kredytobiorcy.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego istotna była kwestia, jaki wpływ na byt umowy ma stwierdzenie abuzywności postanowień zawierających klauzule waloryzacyjne. Prezentowane są w tym zakresie trzy stanowiska.

Pierwsze to uznanie, że umowa jest nieważna, drugie - uznanie, że lukę powstałą po wyeliminowaniu klauzuli waloryzacyjnej należy uzupełnić przepisem dyspozytywnym, i trzecie - uznanie, że umowa nadal obowiązuje, tyle że jest to kredyt złotowy.

Pierwsze rozwiązanie, a więc stwierdzenie nieważności umowy, zakłada że nie ma przeszkód, aby stwierdzić nieważność umowy po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu denominowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, jeśli zgodnie z prawem krajowym - zdaniem Sądu odwoławczego - umowa ta nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, że ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy. Byłoby to niedopuszczalne. Sąd Apelacyjny przyjął także, że występowanie klauzuli abuzywnej nie powoduje nieważności całej umowy, co czyni żądanie stwierdzenia nieważności niedopuszczalnym, a jedyne bezskuteczność abuzywnego postanowienia.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego skutkiem wykluczenia klauzul nie może być przekształcenie kredytu indeksowanego w złotowy z oprocentowaniem według stawki Libor. Uznał, że strony wiąże umowa, ale nie o treści wyznaczonej literalną treścią umowy, jednakże treści tej nie poddał analizie ze względu na sformułowanie żądania pozwu. W konsekwencji oddalił apelację jako niezasadną.

Od wyroku tego skargę kasacyjną wniosła strona powodowa, zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła:

1. rażące naruszenie prawa materialnego tj.:

- art. 69 ust. 1 w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 2 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz.U. Nr 140, poz. 939 z późn. zm.; dalej – pr. bank.) i art. 353 § 1 i 58 § 1 i 2 w zw. z art. 385 i nast. k.c. oraz art. 65 § 2 k.c. oraz zaniechanie wyciągnięcia z urzędu wszelkich skutków abuzywności postanowień umownych, w tym obligatoryjnego uwzględnienia przy wykładni przepisów orzecznictwa TSUE oraz celu Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. L Nr 95, s. 29; dalej - Dyrektywa 93/13/EWG), co prowadziło do ich błędnej wykładni

- art. 450 k.c. i art. 65 § 2 k.c. w zw. z art. 353¹ i 58 § 1 k.c. oraz z art. 69 ust. 1 i 2 pkt 3 pr. bank. poprzez ich błędną wykładnię:

- art. 22¹, art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 385 i nast. k.c. poprzez przyjęcie, że powodowie zostali poinformowani i byli w chwili zawierania umowy świadomi ryzyka związanego z zawieraną umową;

- art. 69 ust. 2 pkt 4, art. 76 pr. bank. w zw. z art. 495 § 1 k.c. poprzez jego niezastosowanie i przyjęcie, iż zasady zmiany oprocentowania były jasno w umowie określone i nie były abuzywne:

- naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG poprzez ich niewłaściwe zastosowanie;

- art. 3 ust. 1 i 3 ustawy z 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe (Dz.U. Nr 141, poz. 1178 z późn. zm.) w zw. z § 10 i 11 ust. 2 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 4 września 2007 r. w sprawie ogólnych zezwoleń dewizowych (Dz.U. Nr 168, poz. 1178 z późn. zm.) w zw. z art. 358 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i przyjęcie, iż świadczenie banku w umowie kredytowej mogło być wyrażone w walucie obcej.

2. naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na wynik sprawy:

- art. 382 w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. poprzez zaniechanie wyciągnięcia skutków z odmowy przedłożenia przez bank instrukcji w zakresie przekazywanych na tę chwilę informacji o ryzyku, co skutkowało niezasadnym przyjęciem,

że powodowie znali i identyfikowali ryzyko zaś w sprawie nie znajdzie zastosowania art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 3531 k.c.

Powodowie wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w W. i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną strona pozwana wniosła o oddalenie skargi i o zasądzenie na rzecz Pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c., należy stwierdzić, że jest on niedopuszczalny. Podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c. i art. 398¹³ § 2 *in fine* k.p.c.). Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego zakaz ten obejmuje także zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. jako przepisu wprost regulującego sposób oceny dowodów (por. postanowienia Sądu Najwyższego z 23 września 2005 r., III CSK 13/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 76, z 30 maja 2006 r., I PK 300/05, z 24 czerwca 2009 r., III CSK 73/09, z 23 stycznia 2015 r., III CSK 328/14 oraz z 10 sierpnia 2018 r., I CSK 221/18). Niczego w ocenie niedopuszczalności tak sformułowanego zarzutu nie zmienia powiązanie go z art. 382 k.p.c. Za niedopuszczalny należy bowiem uznać każdy zarzut naruszenia prawa materialnego i procesowego, który w swej istocie zmierza do zakwestionowania poczynionych w toku instancji ustaleń faktycznych i oceny dowodów.

2. Należy uznać za niezasadny zarzut naruszenia przepisów prawa dewizowego art. 3 ust. 1 i 2. Umowa kredytu wiążąca wysokość udzielonego kredytu oraz wysokość jego spłat z kursem waluty obcej, np. franka szwajcarskiego, nie jest sprzeczna z ogólną konstrukcją umowy kredytu przewidzianą w art. 69 ust. 1 pr. bank., ani zasadami prawa dewizowego. Orzecznictwo Sądu Najwyższego w tym zakresie należy uznać za utrwalone (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 11

grudnia 2019 r., V CSK 382/18, a także powołane w nim wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 19 marca 2015 r., IV CSK 362/14; z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 1 marca 2017 r., sygn. akt IV CSK 285/16).

3. Należy uznać natomiast za zasadny zarzut naruszenia prawa materialnego art. 69 pr. bank. i art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy oraz art. 22¹ k.c., art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 385 k.c.

W sprawie istotnym zagadnieniem jest to, jaki charakter mają postanowienia umowne określające zasady przeliczania udzielonego kredytu na złotówki i spłat na franki szwajcarskie, oraz to, czy należycie wykonano obowiązek informacyjny wobec kredytobiorców jako konsumentów. Należy zaaprobować pogląd Sądu Apelacyjnego, że zasady przeliczania udzielonego kredytu na złotówki oraz spłat na franki szwajcarskie mają charakter niedozwolonych postanowień umownych. Właściwa jest w szczególności ocena odnośnie do abuzywności kwestionowanych przez powodów postanowień kontrolowanych wzorców umownych, które określają wysokość należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania jakichkolwiek obiektywnych i dających się weryfikować kryteriów w tym względzie.

4. Postanowienia umowy kredytu, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku. W ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równowagę kontraktową stron. Taki pogląd jest w zasadzie ugruntowany w orzecznictwie (por. wyroki Sądu Najwyższego z: 22 stycznia 2016 r., sygn. akt I CSK 1049/14; 1 marca 2017 r., sygn. akt IV CSK 285/16; 19 września 2018 r., sygn. akt I CNP 39/17; 24 października 2018 r., sygn. akt II CSK 632/17; 13 grudnia 2018 r., sygn. akt V CSK 559/17; 27 lutego 2019 r., sygn. akt II CSK 19/18; 4 kwietnia 2019 r., sygn. akt III CSK 159/17; 9 maja 2019 r., sygn. akt I CSK 242/18; 29 października 2019 r., sygn. akt IV CSK 309/18; 11 grudnia 2019 r., sygn. akt V CSK 382/18; 30 września 2020 r., sygn. akt I CSK 556/18; 2 czerwca 2021 r., sygn. akt I CSKP 55/21).

5. Dokonana przez Sąd Apelacyjny ocena abuzywności kwestionowanych postanowień wzorców umownych oparta była na założeniu, iż klauzule waloryzacyjne nie należą do postanowień określających główne świadczenia stron, ale są to jedynie postanowienia, które w sposób pośredni są z nimi związane poprzez wywieranie wpływu na wysokość świadczenia głównego. Pogląd ten znajdował oparcie w dotychczasowym, starszym orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. m. in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134, z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018, nr 7-8, poz. 79, z dnia 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl., z dnia 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl., z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl., z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020/7-8/64), a ukształtował się częściowo pod wpływem wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13 Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16).

6. Jednakże jak słusznie podniósł Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 grudnia 2019 r., (V CSK 382/18, nie publ.), istnieje potrzeba zweryfikowania prezentowanego dotychczas stanowiska. Za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13, Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 49-50, z dnia 26 lutego 2015 r. w sprawie C-143/13, Bogdan Matei i Ioana Ofelia Matei przeciwko S.C. Volksbank România SA, pkt 54, z dnia 23 kwietnia 2015 r. w sprawie C-96/14, Jean-Claude Van Hove przeciwko CNP Assurances SA, pkt 33, dnia 20 września 2017 r., w sprawie C-186/16, R. P. Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 35). Za takie uznawane są m.in. postanowienia (określane niekiedy jako "klauzule ryzyka walutowego"), które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy-konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (por. wyroki Trybunału

Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 20 września 2017 r., w sprawie C-186/16, R. P. Andriuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 37, z dnia 20 września 2018 r., w sprawie C-51/17, OTP Bank Nyrt. I OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. przeciwko Teréz Ilyés i Emilowi Kissowi, pkt 68, z dnia 14 marca 2019 r., w sprawie C-118/17, Zsuzsanna Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt., pkt 48, z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 44).

7. W tym kontekście należy uznać, że zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej klauzule, a zatem także klauzule zamieszczone we wzorcach umownych kształtujące mechanizm indeksacji określają główne świadczenie kredytobiorcy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115 i z dnia 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl., wyrok SN z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21, wyrok SN z 28 września 2021 r., I CSKP 74/21, wyrok SN z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22). W konsekwencji w ten sposób należy też ocenić postanowienie (część postanowienia) stanowiące element mechanizmu indeksacyjnego, określające sposób oznaczenia kursu miarodajnego dla przeliczenia walutowego. Świadczenie stron musi być przynajmniej oznaczalne. Sposób kształtowania kursu przeliczenia walut stanowi mechanizm pozwalający na ukształtowanie całkowitego kosztu kredytu dla konsumenta, który musi być możliwy do ustalenia. Przy oddaniu tego mechanizmu do arbitralnej gestii tylko jednej ze stron umowy, nie można w miarodajny sposób ustalić kosztu kredytu a także mechanizmu przewidującego ten koszt dla konsumenta.

8. Skoro kwestionowaną klauzulę dotyczącą sposobu przeliczenia waluty obcej na złotówki i odwrotnie należy uznać za niedozwoloną (wyrok SN z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22), to powstaje zagadnienie skutków tak dokonanej oceny prawnej.

Klauzule przeliczeniowe określające sposób oznaczenia kursu miarodajnego dla przeliczenia walutowego, w wypadku stwierdzenia naruszenia interesów konsumenta dają podstawy do upadku całej umowy. Z powołanego orzecznictwa w sprawach Dziubak (C-260/18), Kasler (C-26/13) wynika trzy stopniowy test, kiedy

to niedozwoloną klauzulę można zastąpić. Ma to miejsce, kiedy jest to korzystne dla konsumenta.

Wylimitowanie z łączącej strony umowy niedozwolonych postanowień umownych określających zasady przeliczania udzielonego kredytu na złotówki oraz spłat na franki szwajcarskie wymaga oceny, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Dla oceny tej kwestii nie ma bezpośredniego znaczenia fakt, że wymieniona klauzula określała świadczenie główne stron. Należy uznać, że eliminacja postanowienia określającego takie świadczenie częściej prowadzić będzie do upadku umowy w całości niż eliminacji postanowienia niezwiązanego ze świadczeniem głównym (w tym kierunku także wyroki Sądu Najwyższego z 2 czerwca 2021 r., sygn. akt I CSKP 55/21, z 28 września 2021, I CSKP 74/21).

Konieczne jest w szczególności rozważenie, czy po wylimitowaniu abuzywnych postanowień odnoszących się do kursu walutowego możliwe jest ustalenie wysokości wzajemnych świadczeń stron. W szczególności, czy w okolicznościach niniejszej sprawy zasadne będzie przyjęcie poglądu Sądu Najwyższego wyrażonego w wyroku z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, że po wylimitowaniu klauzuli waloryzacyjnej kwotę kredytu można określić jako tę „kwotę pieniędzy, jaka została oddana w złotych do dyspozycji” kredytobiorców. Istotnym zagadnieniem będzie wówczas także wysokość oprocentowania tak określonej kwoty kredytu (wyrok Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17) oraz odpowiedź na pytanie, czy w konsekwencji powód może w ogóle dochodzić roszczenia określonego we frankach szwajcarskich.

Jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Brak jest takich przepisów, które mogłyby zastąpić lukę powstałą poprzez usunięcie niedozwolonego postanowienia w umowie kredytu indeksowanego (por. wyrok SN z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22).

9. Należy także rozstrzygnąć w sprawie jakie stanowisko reprezentują konsumenci w przypadku, jeżeli sąd dojdzie do wniosku, że analizowana klauzula

ma charakter abuzywny, określając główne świadczenia stron. Sąd Najwyższy podkreśla, że niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.) jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następczo świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21). Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę podziela także stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w wyroku z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, że w razie sporu o ważność umowy kredytu bankowego denominowanego (indeksowanego) do obcej waluty, w której treści znajduje się niedozwolona klauzula konsumencka dotycząca sposobu tej denominacji, rozpatrzyć należy kilka możliwości rozstrzygnięcia. Pierwsza, to stwierdzenie nieważności umowy, która bez klauzuli niedozwolonej nie może dalej funkcjonować w obrocie prawnym, zwłaszcza ze względu na brak (odpadnięcie) któregoś z koniecznych składników (*essentialia negotii*) umowy nazwanej kredytu bankowego albo sprzeczność z naturą tego stosunku obligacyjnego (art. 353¹ k.c., por. uchwałę SN z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22, przy czym taka klauzula nie wiąże konsumenta, a nie prowadzi automatycznie do nieważności umowy zawieranej z konsumentem). Druga to przyjęcie, że umowa jest ważna, ale w miejsce bezskutecznych postanowień waloryzacyjnych nie wchodzi żadne dodatkowe postanowienia. Trzecia, to ewentualne przyjęcie, że umowa jest ważna i jej uzupełnienie przez sąd jest możliwe przez wprowadzenie w miejsce niedozwolonych klauzul innego mechanizmu waloryzacji.

Należy przy tym wykluczyć możliwość uznania, że stawka oprocentowania, po wyeliminowaniu niedozwolonej klauzuli umownej, odpowiada świadczeniu wyrażonym w złotych polskich w oparciu o wskaźnik Libor, gdyż jak zasadnie przyjął Sąd Apelacyjny prowadziłoby to do zmiany natury tego rodzaju kredytu (tak też SN w wyrokach SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22 i z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22).

10. Wskazanie na niedozwolony charakter klauzuli umownej jest uprawnieniem konsumenta, w którego interesy zachowanie takiej klauzuli może godzić. Jednakże w określonych okolicznościach konsument może uznać, że jeżeli

wyeliminowanie klauzuli niedozwolonej prowadziłoby do unieważnienia umowy, to woli on jej utrzymanie i jednocześnie utrzymanie w mocy całej umowy. Wzywając stronę umowy – konsumenta do zajęcia stanowiska, sąd powinien poinformować go, mając już ustalone okoliczności faktyczne sprawy i dokonaną jej ocenę prawną, o konsekwencjach prawnych wynikających ze stwierdzenia nieważności w całości zawartej umowy kredytowej oraz podobnie, o skutkach uznania za nieważną klauzuli niedozwolonej, z utrzymaniem w mocy pozostałej treści tej umowy, a konsument winien oświadczyć, które rozwiązanie wybiera jako dla niego korzystniejsze (zob. m.in. wyrok TSUE z 21 lutego 2013 r. w sprawie C-472/11, Banif Plus Bank Zrt przeciwko Csabie Csipailowi, pkt 31, 35; uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, oraz wyrok Sądu Najwyższego z 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16).

11. W tym celu sąd rozpoznający sprawę powinien wykorzystać stosowne instrumenty procesowe, w tym także te przewidziane w art. 156¹ i 156² k.p.c. Przewodniczący ma zatem obowiązek pouczyć konsumenta o prawdopodobnym wyniku sprawy w świetle zgłoszonych twierdzeń i dowodów, tj. w szczególności o tym, czy - w ocenie sądu - istnieje możliwość utrzymania umowy po wyeliminowaniu z niej klauzul abuzywnych i jakie będą następstwa dalszego funkcjonowania stosunku prawnego o takiej treści, czy też takiej możliwości nie ma, co będzie związane przede wszystkim z koniecznością zwrotu przez strony spełnionych świadczeń (art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.c.), uwzględniając również zagadnienie przedawnienia wzajemnych roszczeń (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21). Ewentualnie, przewodniczący powinien uprzedzić, że o konkretnym żądaniu dochodzonym w pozwie można rozstrzygnąć na innej podstawie prawnej, niż wskazana przez stronę. Tylko w takiej sytuacji możliwe będzie przyjęcie, że konsument jest należycie poinformowany o skutkach uznania danej klauzuli umownej za abuzywną i podjął świadomą decyzję co do udzielenia mu ochrony na podstawie dyrektywy 93/13 oraz art. 385¹ k.c.

1. Należy także podkreślić, że w świetle załącznika nr 7 do umowy nie można uznać, że pozwany bank zadośćuczynił w wystarczający sposób obowiązkowi informacyjnemu dotyczącemu wyjaśnienia istoty kredytu

denominowanego do franka szwajcarskiego, jak i wyjaśnieniu mechanizmu przeliczenia świadczeń do tej waluty. Interpretując art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 w podobnym kontekście, TSUE uznał, że „wymóg, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by rzeczony konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne” (wyrok z 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 75; podobnie wyrok TSUE z 20 września 2017 r. w sprawie C-186/16, R, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 45). Należy uznać, że klauzula waloryzacyjna zawarta w analizowanej umowie kredytowej stron tych kryteriów nie spełniała, ponieważ nie została jednoznacznie sformułowana, skoro na jej podstawie powodowie nie byli w stanie oszacować kwoty, którą mieli obowiązek świadczyć, a zasady przewalutowania określał jednostronnie bank (por. także m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 4 listopada 2011 r., I CSK 46/11; z 15 lutego 2013 r., I CSK 313/12; z 10 lipca 2014 r., I CSK 531/13).

2. Analiza zarzutu naruszenia art. 405 k.c. stała się w tych okolicznościach zbędna ze względu na uwzględnienie powyższych zarzutów.

14. Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego według art. 108 § 2 k.p.c.